

PRAKTIJK

Vorming van creativiteit

Creatief bezig zijn is niet synoniem met tekenen, schilderen of een andere kunstzinnige bezigheid. Creativiteit behelst het vormen van originele ideeën en die weergeven in één of andere uitingsvorm: een gedicht, een mechaniek, een tekening, of ... wat dan ook.

Nieuw en functioneel

In de algemeen geaccepteerde definitie van creativiteit draait het om twee begrippen: 'nieuw' en 'functioneel'. Met 'functioneel' wordt bedoeld: van waarde, bruikbaar, nuttig, betekenisvol (Sawyer, 2012). Dat lijkt paradoxaal: 'creativiteit' koppelen wij vaak aan 'vrij en vreemd', nuttigheid aan 'logisch en zakelijk'. Veel creatieve processen volgen juist deze 'weg': eerst de vaste patronen doorbreken en het vreemde vrij verkennen, dan betekenis geven aan wat we dan vinden of bedenken. Aan de hand van twee speelse activiteiten laten we zien hoe je hiermee kunt experimenteren.

Divergerend denken

De Amerikaanse psycholoog J.P. Guilford bedacht in de jaren 60 de *Alternate Uses Test* (Sawyer, 2012), oftewel 'verzin zo veel mogelijk dingen die je met een baksteen (of een paperclip, of wat dan ook) kunt doen'. Later bedacht zijn collega Ellis Paul Torrance de bekende *Torrance Test of Creative Thinking*, of kortweg *TTCT* (Sternberg, 2012). Hierin wordt gevraagd om zo veel mogelijk tekeningen te maken, uitgaande van telkens dezelfde vorm (een cirkel of een ruitvorm), of om een tekening te maken waarbij al één lijn(stuk) of (deel)vorm is gegeven. Waar het telkens om draait, is veel en verschillende *betekenissen geven*. De testen meten dan ook niet zozeer creativiteit in het algemeen, maar wel een belangrijke creatieve vaardigheid: divergerend denken. De maatstaven die dan gehanteerd worden, zijn: *snel en veel* (fluency), *verschil en originaliteit* (diversity) en de mate van *detaillering* van de vondsten (elaboration).

De twee activiteiten die we bespreken, bouwen voort op het principe van betekenis geven aan wat op het eerste gezicht betekenisloze vormen zijn.

Ontwerpen

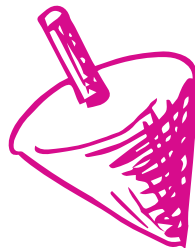
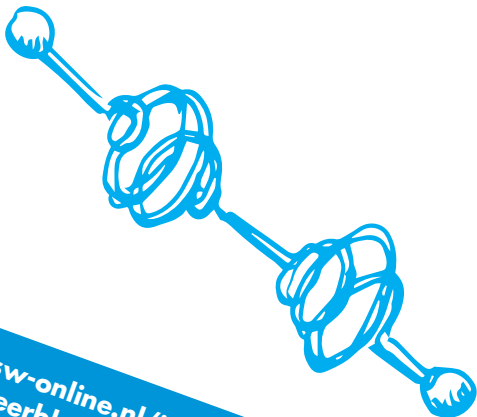
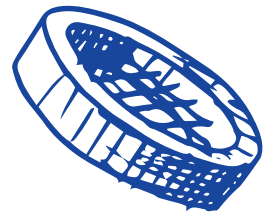
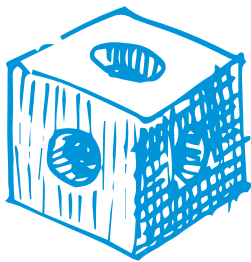
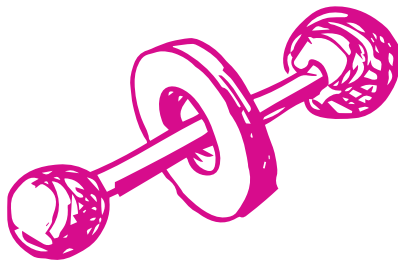
De kinderen ontwerpen een apparaat of machine, waarbij ze gebruikmaken van vreemde, onbekende, betekenisloze onderdelen (zie Kopieerblad 1)). Ze knippen deze uit en ontwerpen er hun apparaat mee. Ze verzinnen zelf wat het apparaat doet. Het kan een extra uitdaging zijn om een specifiek apparaat te laten maken: bijvoorbeeld eentje waarmee je aardappelen kunt schillen, of de toren van Pisa kunt rechtzetten, of bomen mee kunt wegen ... De kinderen plakken de uitgeknipte onderdelen op een groot vel papier. Met tekengerei kunnen ze de onderdelen ook natekenen of aan elkaar verbinden. Resultaat: een ontwerp op papier van een geheel en functionerend apparaat. Natuurlijk mag een handleiding niet ontbreken, met uitleg over de werking van het apparaat. De uitvinders presenteren hun ontwerpen aan elkaar.

Bekijk met elkaar hoe de kinderen de onderdelen een functie geven in het geheel. Is de werking van de machine afhankelijk van de onderdelen of worden ze enkel gebruikt als 'versiering'? Zijn de bedenkels *origineel* en *gedetailleerd* uitgewerkt? Je kunt de kinderen ook de opdracht meegeven dat de onderdelen een rol in de werking van het apparaat moeten spelen.

David van der Kooij

is adviseur en conceptontwikkelaar met betrekking tot creativiteit in onderwijs, en auteur van *Het Grote Vindingrijkboek – Zo leer je kinderen creatief denken!*

Betekenisloze onderdelen

Op www.jsw-online.nl/jsw/downloads kun je
Kopieerblad 1 en 2 downloaden

Betekenisloze vormen

Activiteit 2: Betekenisloze vormen

Op het tweede kopieerblad staan verschillende vormen die geen specifieke betekenis hebben en dus van alles kunnen betekenen. We geven een aantal suggesties voor creatieve activiteiten met deze vormen, die een creatieve leerkracht of leerling wel weet aan te vullen.

Vergroot het kopieerblad op dikker vel papier van A3-formaat. Maak meerdere kopieën en knip de vormen uit. Houd extra vellen papier, teken- en plakmaterialen gereed.

Tip: Geef de vormen een extra – ver-
grote – dimensie door ze uit platen
foam te snijden.

Suggestie 1: fantaseren in tweetallen

Ieder kind in de kring krijgt een vormeloze vorm. In koppels fantaseren ze over de betekenis van de vormen: wat zouden het kunnen zijn? Na een paar minuten worden de vormen doorgegeven en begint het denkwerk opnieuw. De koppels vertellen hun ideeën in de kring.

Suggestie 2: een levend wezen tekenen

Ieder kind krijgt een paar vormeloze vormen. Ze plakken deze op papier en fantaseren dat het een levend wezen voorstelt. Met tekengerei mogen ze de levende vorm 'uitbreiden' en detailleren. Hoe heet dit wezen? Welke eigenschappen heeft het? Met de getekende wezens improviseren de kinderen in tweetallen voor de groep een dialoog.

Suggestie 3: een baby!

Ieder kind krijgt één vorm links en één vorm rechts op zijn tafel. De vormen krijgen een baby! De kinderen tekenen een nieuwe vorm die bij beide bestaande vormen – de 'ouders' – past maar toch uniek is. Vervolgens leggen ze uit waaraan je kunt zien dat de nieuwe vorm bij deze 'ouders' hoort, en wat de vorm juist uniek maakt.

Suggestie 4: een stripverhaal

De kinderen tekenen een stripverhaal bestaande uit drie of vier 'kadertjes', met twee personages. De vormeloze vormen gebruiken ze als tekstballonnen. Welke tekst en toon hoort bij welke vorm (boos, lief, fluisteren, schreeuwen, enzovoort)?

Suggestie 5: een buitenaardse dierentuin

Elke vorm is een dier in een buitenaardse dierentuin. De kinderen maken een plattegrond van een dierentuin en tekenen de dieren erin, met kleine informatiebordjes erbij. En wie komt er eigenlijk op bezoek?

Suggestie 6: een tekening 'zonder betekenis'

De kinderen leggen de vormen bij elkaar en half over elkaar heen. Ze tekenen de contour van de figuur die zo ontstaat. Ze verwerken deze vorm in een kleurrijke tekening 'zonder betekenis'.

Suggestie 7: woorden bij de vormen verzinnen

De kinderen bedenken bij elke vorm één woord dat 'erbij past'. Zodra elke vorm een woord heeft gekregen, verzinnen de kinderen een gedicht met de woorden.

Domeinspecificiteit

Zo kun je allerlei werkvormen verzinnen waarin de betekenisloze vormen wél betekenis krijgen. Het zijn activiteiten die algemene creatieve vaardigheden stimuleren, vaardigheden die creatief denken en gedrag in brede zin stimuleren. In de eerste activiteit is dat minder het geval, omdat het specifiek om 'uitvinden' gaat en appelleert aan techniek. Daardoor is deze niet minder creatief, maar wel meer 'domeinspecifiek' (Baer & Kaufman, 2005).

Het is belangrijk om je als leerkracht bewust te zijn van het begrip 'domeinspecificiteit'. Een kind kan heel creatief zijn met potlood en papier maar bijvoorbeeld niet met taal, of juist met wiskundige opdrachten. Probeer daarom altijd een mix van werkvormen of keuzemogelijkheden in creatieve opdrachten aan te bieden. Zo kan het kind laten zien waar het zijn creativiteit goed kwijt kan en verkennen waar het dat nog niet geprobeerd heeft.

Literatuur

- Baer, J. & Kaufman, J.C. (2005). Bridging generality and specificity: the Amusement Park Theoretical model of creativity. *Roepers Review*, 27, 158-163.
- Sternberg, R.J. (2012). The Assessment of Creativity: An Investment-Based Approach. *The Creativity Research Journal*, 24 (1), 3-12.
- Sawyer, R.K. (2012). Explaining Creativity, the Science of Human Innovation. New York: Oxford University Press.

**hét vakblad
voor het
basisonderwijs**

Wil je meer lezen?
Neem dan nú een proefabonnement!

KLIK HIER

JSW biedt maandelijks een stevig aanbod van vakkennis dat direct aansluit op de innovatie in het onderwijs en dit vertaalt naar de praktijk van alledag. Elke editie brengt een gevarieerd overzicht met praktische (overzichts)artikelen, methodebesprekingen of -vergelijkingen, ervaringen van leerkrachten met een bepaalde aanpak of werkwijze en interviews met onderwijsgeevenden en deskundigen.

Werk je in het (speciaal) basisonderwijs of ben je (pabo)student? Ontvang JSW geheel vrijblijvend en inclusief toegang tot het digitale archief, drie maanden lang voor slechts € 13,50! Zo blijf jij als professional helemaal op de hoogte!

Meer weten? Ga naar www.jsw-online.nl of bel 088-2265243